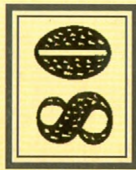

ISSN 1108-0728

Παράδοσις

ΕΘΝ

Τέχνη

Tradition and Art

ΔΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΜΑΡΤΙΟΣ-ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2005 5 ΕΥΡΩ

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ ΤΕΛΟΣ
Ταχ. Γραφείο
Κ.Ε.Μ.Π.Α.Θ
Αριθμός Άδειας: 4151

ΕΝΤΥΠΟ ΚΛΕΙΣΤΟ ΑΡ. ΑΔΕΙΑΣ 806/94 Κ.Ε.Μ.Π.Α.Θ
ΣΧΟΛΕΙΟΥ 8, ΠΛΑΚΑ, 105 58 ΑΘΗΝΑ ΚΩΔΙΚΟΣ 4073

Οι λαϊκοί οργανοπαίχτες της Νάουσας από τα μέσα του 19ου έως τα μέσα του 20ου αιώνα

Μουσική παράδοση της Νάουσας μέσα από την ιστορία μιας μουσικής οικογένειας, των Ατσηδων. Οι πληροφορίες προέρχονται από μαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις μελών της οικογένειας, του Δημήτριου Ατση του Γεωργίου (Γκόγκα), του Δημήτριου Ατση του Αθανασίου και του Ιωάννη Βελιγδένη του Αντωνίου.

Η ιστορία μας ξεκινάει με την εγκατάσταση στη Νάουσα του γενάρχη της οικογένειας Θανάση Ατση. Ο Θανάσης Ατση ήρθε στη Νάουσα 20-22 χρονών μαζί με τον αδελφό του στα μέσα του 19ου αιώνα από τα Μπιτόλια (σημερινό Μοναστήρι) από το χωριό Βελεσά. Ιθαγένεια είχαν καθαρά ελληνική. Από το χωριό τους έφυγαν όταν χάθηκε κάποιος Τούρκος και τους συκοφάντησαν σαν υπαίτιους, με αποτέλεσμα οι Τούρκοι να σκοτώσουν τον πατέρα τους και να τους κυνηγήσουν. Ο Θανάσης με τον αδερφό του ήρθαν κυνηγημένοι στη Νάουσα και δούλευαν σαν εργάτες σε μπαξέδια και αμπέλια. Σιγά σιγά έκαναν δικά τους μπαξεβανλίκια.

Τους άρεσε πολύ η μουσική. Ο Θανάσης έπαιζε βιολί και ο αδερφός του ούτι. Μετά τη δουλειά στα χτήματα τούς πλησίαζαν πολλές φορές παρέες Ναουσαίων και τούς ζητούσαν να παίξουν μουσική για να διασκεδάσουν. Στη Νάουσα έκαναν στο Θανάση προξενιά μια κοπέλα από το γένος Παλιά. Από το γάμο τους γεννήθηκε ο Δημήτρης (1864) κι ένα μικρότερο παιδί, ο Γιώργης. Ο Θανάσης έμαθε στα παιδιά του μουσική, επειδή όμως ήταν αγράμματος, το μεράκι του ήταν τα παιδιά του να μάθουν γράμματα. Το Δημήτρη ήθελε να τον κάνει δάσκαλο, αλλά αυτός προς μεγάλη του λύπη τελείωσε μόνο το δημοτικό σχολείο. Στη μουσική όμως ήταν πολύ καλός, έγινε θαυμάσιος κλαρινίστας.

Ο Γιώργης δούλευε σαν φραγκοράφτης κι έπαιζε την καλύτερη κορνέτα μέσα στη Νάουσα, πέθανε όμως πολύ νέος. Όταν πέθανε, τον αντικατέστησε στην κομπανία ο δεύτερος γιος του αδερφού του, ο Θανάσης, που λέγανε ότι είχε την ίδια γλυκιά φωνή στο όργανο με τον Γιώργη. Σε μικρή ηλικία ο Δημήτρης και ο αδερφός του ο Γιώργης έμειναν ορφανοί από τη μάνα τους. Μετά από λίγα χρόνια ο πατέρας τους ξαναπαντρεύτηκε μια γυναίκα από το Εμπόριο Πτολεμαΐδας, τα Χαϊ-

λιάρια όπως τα έλεγαν. Από το δεύτερο γάμο του ο Θανάσης έκανε άλλα δύο παιδιά, ένα κορίτσι τη Μαρία και ένα αγόρι το Χριστόδουλο. Η Μαρία έγινε δασκάλα κατά το μεράκι του πατέρα της, ενώ ο Χριστόδουλος δεν μπόρεσε μεν να μάθει γράμματα, έγινε όμως πολύ καλός μουσικός.

Ο Δημήτρης Ατση ήταν γεννημένος το 1864 και ξεκίνησε να παίζει κλαρίνο στα 18 του χρόνια, δηλαδή το 1882! Κλαρίνο τού έμαθε ο πατέρας του και επειδή δεν υπήρχαν όργανα στην περιοχή του το αγόρασε από τη Θεσσαλονίκη, από τον Δημήτριο ο οποίος έφερνε όργανα από την Τσεχοσλοβακία. Τα παιδιά που απέκτησε ο Δημήτρης τα έκανε μουσικούς. Επειδή ο κόσμος εκείνη την εποχή ήθελε ορχήστρες για τους γάμους και τα γλέντια, προσπάθησε όλα τα παιδιά του να μάθουν μουσική κι έκανε με αυτά μια κομπανία.

Ο Δημήτρης Ατση και ο αδερφός του Γιώργης συνεργάζονταν με έναν Ναουσαίο, τον Γκούγκουρα που έπαιζε βιολί. Νταούλι κατά καιρούς παίζανε διάφοροι, ένας από αυτούς ήταν ο Κώστας Ηλιος. Αργότερα ο αδερφός του Γιώργης έκανε άλλη κομπανία με τον Χριστόδουλο (γιο του Δημήτρη από τη δεύτερη γυναίκα του) ο οποίος έπαιζε βιολί και τρομπόνι.

Η φωτογραφία είναι βγαλμένη το 1928 και φαίνονται οι: Γεώργιος Ατση ή Γκόγκας (τρομπέτα), Φιλώτας Ατση (τρομπόνι) και Ηλιος Κωνίνας (νταούλι).
(Αρχειο Φωνής Ναούσης)

Μαζί τους έπαιζε κλαρίνο ο Θανάσης Πλάκας από τα Τρίκαλα της Θεσσαλίας, που ήταν γαμπρός του Χριστόδουλου.

Τα όργανα που έπαιζαν στην οικογένεια Ατση ήταν: ο Θανάσης Ατσης βιολί, ο αδερφός του Θανάση ούτι, ο Δημήτρης Ατσης (1864-1952) κλαρίνο, ο αδερφός του Γιώργης (απεβίωσε σε ηλικία 30-32 χρονών) κορνέτα. Ο πρώτος γιος του Δημήτρη Ατση ο Νικόλας (1895) έπαιζε πολύ καλό τρομπόνι, ο δεύτερος ο Θανάσης (1897-1972) έπαιζε κορνέτα, ο τρίτος γιος ο Γκόγκας (1904-1995) έπαιζε τρομπέτα, ο μικρότερος γιος ο Φιλώτας (1910-1942) έπαιζε τρομπόνι.

Ο Θανάσης Ατσης συνεργαζόταν με μουσικούς από τη Θεσσαλονίκη αλλά και από τη Νάουσα, όπως τον Κώστα Μπάλια (βιολί), τον Αντώνη Βελιγδένη (σαξόφωνο), το Σταύρο Βελιγδένη (τρομπόνι) και άλλους. Ο Αντώνης Βελιγδένης (1899-1959) ήταν γιος του τζαμπάζη στο επάγγελμα Γιάννη Βελιγδένη ο οποίος με τη γυναίκα του Μαρία απόκτησε 6 παιδιά, 2 αγόρια και 4 κορίτσια. Ο Αντώνης ήταν ο πρώτος του γιος κι έγινε άριστος μουσικός (έπαιζε σαξόφωνο) με πολύ καλή θεωρητική κατάρτιση. Όταν ήταν νέος έκανε και στη στρατιωτική μουσική. Επαιζε για πολλά χρόνια στην ίδια ορχήστρα με τον γαμπρό του Θανάση Ατση και την περίοδο 1936-1940 διετέλεσε αρχιμουσικός στις 2 φιλαρμονικές της Νάουσας, την "Αθηνά" και την "Εριολάν". Ο δεύτερος γιος του Γιάννη Βελιγδένη ο Σταύρος (1919) έπαιζε πολύ καλό τρομπόνι και συνέπραττε με την ορχήστρα του αδελφού του όταν πηγαίνανε κυρίως σε γάμους. Τη δεκαετία του 1950 στην ορχήστρα του Αντώνη Βελιγδένη συμμετείχε ο γιος του Γιάννη (1935) που έπαιζε θαυμάσιο ακορντεόν.

Όταν ο Δημήτρης Ατσης σταμάτησε να παίζει μουσική, συνέχισαν να παίζουν ο γιος του Γκόγκας με τον μικρότερο αδελφό του τον Φιλώτα (ο ένας κορνέτα κι ο άλλος τρομπόνι), κλαρίνο που το χρειαζόταν για τους γάμους δεν είχαν. Πριν σταματήσει τη μουσική ο πατέρας τους είχε βγάλει ένα κλαρίνο, τον Τσιαούκα τον Γκόγκα. Συνεργάστηκαν λοιπόν τα αδέρφια με τον Τσιαούκα που έπαιζε κλαρίνο. Ο αδερφός του Γκόγκα ο Γόλης Τσιαούκας έπαιζε νταούλι. Μετά την Κατοχή ο Τσιάφκας έφυγε σε άλλη κομπανία και οι Ατσηδες πήραν στην κομπανία τους τον Κατσάνο τον Αλέξη, που έπαιζε κλαρίνο, και πήγαιναν πάλι σε γάμους.

Ο Θανάσης Ατσης παντρεύτηκε την αδερφή του συνεργάτη του μουσικού Αντώνη Βελιγδένη και έκανε 4 παιδιά. Τη δεκαετία 1920-1930 ο Δημήτρης Ατσης και τα παιδιά του είχαν τα καλύτερα όργανα σε όλη την περιοχή. Είχαν νταούλι με πιάτα που περιείχαν ακόμη και ασήμι μέσα, το δε δέρμα του ήταν ψαρίσιο. Τα χάλκινα όργανα που παίζανε ήταν τσεχολοβάρικα. Από τη συνοικία του Αγίου Γε-

Η φωτογραφία είναι βγαλμένη το 1919 και φαίνονται οι Δημήτρης Ατσης (κλαρίνο), Γιώργος Ατσης (νταούλι) και Φιλώτας Ατσης (τρομπόνι).
(Αρχειο Φωνής Νάουσας)

ωργίου κατά καιρούς σχηματίζονταν κομπανία που έπαιζε στους γάμους στα χωριά της περιοχής μας. Αναφέρονται ο Τούσκας Γιαννούλης (τρομπέτα) και ο Βρούφτσκας, ο Γιάννης Σιάγκος που έπαιζε κλαρίνο ο Βασίλης Σιάγκος που έπαιζε τρομπόνι και ο Γιώργος Μάκης τρομπέτα.

Σχετικά με την εμφάνιση του λαϊκού κλαρίνου στην Ελλάδα στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα έχουμε ελάχιστες αναφορές για τη δυτική Μακεδονία, κυρίως για τη Σιάτιστα και το Αργος Ορεστικό. Για την κεντρική Μακεδονία και ειδικότερα για τη Νάουσα δεν υπάρχει καμία αναφορά. Ο Δημήτρης Ατσης κλαρίνο στους γάμους από το 1888! Την περίοδο δε 1900-1920 υπήρχαν στη Νάουσα αρκετές κομπανίες που έπαιζαν στους γάμους και τα γλέντια. Το γιατί οι δικοί μας μουσικοί παρέμειναν άγνωστοι είναι ένα θέμα που χρήζει περισσότερης έρευνας. Μία πιθανή εξήγηση είναι ότι οι περισσότεροι από αυτούς ποτέ δεν ήταν αποκλειστικά επαγγελματίες μουσικοί, η μουσική ήταν η δεύτερη δουλειά τους, το μεράκι τους. Μία δεύτερη πιθανή εξήγηση είναι ότι σαν κομπανίες κινούνταν στα όρια της περιοχής μας, με αποτέλεσμα παρόλο που ήταν άριστοι μουσικοί να μη γίνουν ευρύτερα γνωστοί. Ελπίζω στο μέλλον να γίνουν περισσότερες έρευνες πάνω στη μουσική παράδοση της Νάουσας η οποία είναι πλουσιότατη αλλά δυστυχώς στο μεγαλύτερο μέρος της ανεξερεύνητη.

Χρήστος Ζάλιος
Καθηγητής Φυσ. Αγωγής
Νάουσα